

PREVAJANJE PIRANDELLA

Robert Grošelj in Jerneja Umer Kljun
Univerza v Ljubljani

1 Status avtorja v izhodiščni kulturi

Luigi Pirandello (1867–1936) je izrazito plodovit italijanski romanopisec, novelist, pesnik, dramatik in ne nazadnje tudi prejemnik Nobelove nagrade za literaturo za »držno in domiselno oživitev dramske in scenske umetnosti« (iz utemeljitve nagrade, 1934). Pirandello, ki je svetovni javnosti znan zlasti kot eden izmed velikih reformatorjev gledališča 20. stoletja, je v središče svojega ustvarjanja postavil odnos med posameznikom in družbo, med »resničnim jazom« in tisočnimi vlogami posameznika, med resnico in iluzijo ter celo med avtorjem in literarno osebo. V svojih proznih in dramskih delih je napovedoval motive in tehnike, ki so se uveljavili šele po drugi svetovni vojni (Angelini 1981, 5).

V italijanski literarni prostor je Pirandello vstopil leta 1889 s pesniško zbirko *Mal giocondo* [Vedra bolečina], ki ji je sledilo še šest drugih zbirk, v katerih se kaže vpliv Carduccija in Goetheja (Segre in Martignoni 1996, 492); med njimi velja omeniti *Fuori di chiave* [Brez ključa] (1912), v kateri se je Pirandello že poigral z motivi in temami, ki jih je pozneje razvijal v proznih delih, zlasti v romanu *Uno, nessuno e centomila* [Eden, nobeden in stotisoč] (1926). Pirandello se je sprva uveljavil predvsem kot novelist, na njegov pripovedni slog v zgodnjem obdobju pa je vplival italijanski verizem. Potem ko je novele dalj časa zastoj objavljaj v periodiki, je leta 1894 izšla njihova prva zbirka *Amori senza amore* [Ljubezni brez ljubezni], ki ji je do leta 1922 sledilo kar 15 novelističnih zbirk. Avtor jih je v letih 1922–1929 urejal in izdajal pod skupnim naslovom *Novelle per un anno* [Novele za celo leto].

Vzporedno s poezijo in novelistiko je Pirandello razvijal tudi svoj roman. Po prvih dveh, še nekoliko realistično naravnanih romanih *L'esclusa* [Izobčena] (1901), ki je pred

tem pod naslovom *Marta Ajala* po poglavjih izhajal v časopisu, in *Il turno* [Izmena] (1902), je Pirandello resnični uspeh doživel z romanom *Il fu Mattia Pascal* [Pokojni Mattia Pascal] (1904), v katerem pripoveduje o človeku, ki spremeni svojo identiteto, potem ko prebere novico o svoji smrti, a se kmalu začne zavedati omejitve takšnega življenja. V zgodovinskem romanu *I vecchi e i giovani* [Stari in mladi] (1913) je zarisal podobo Sicilije ob koncu 19. stoletja, svoj odklonilni odnos do razvijajoče se filmske industrije pa je izrazil v romanu *Si gira* [Snemamo] (1916). Za najznačilnejše Pirandellovo prozno delo pa velja njegov zadnji roman, *Uno, nessuno e centomila*, ki raziskuje (samo) dojemanje človekove osebnosti in se vsebinsko močno povezuje z avtorjevim obsežnim gledališkim opusom.

V obdobju, ko se je potegoval za mesto v akademskem prostoru, je Pirandello napisal še eno temeljno delo, esej *L'Umorismo* [Humorizem] (1908), v katerem je opisal svoj odnos do umetnosti in književnosti ter utemeljil poetiko humorizma. Pirandellov humorizem ne pomeni komičnosti, karikature, farse, groteske, satire ali ironije, temveč gre za nazor, pri katerem navidezno komični položaji pri bralcu spodbudijo refleksijo, ta pa izzove zaznavo in občutenje nasprotnega, s čimer se bralcu razkriva golo, resnično življenje.

Pirandello se je uveljavil predvsem kot dramatik. Napisal je prek 50 dramskih besedil – med številnimi enodejankami imajo v Pirandellovem opusu posebno mesto dela iz obdobja sicilijanskega oziroma narečnega gledališča, kot so *Lumie di Sicilia* [Sicilske citrone] (1910), *Pensaci, Giacomino* [Premisli, Giacomino] (1915) in *Liola* (1916), ki so pomenila Pirandellov prvi stik z dramatiko. V tem zgodnjem (verističnem) gledališkem obdobju je Pirandello pogosto dramatiziral humoristične elemente svojih novel in romanov (Angelini 1981, 34–38). V naslednjem obdobju je Pirandello dokončno razvil dramatiko humorizma, ki je raziskovala razmerje med golim življenjem in maskami, ki ga zakrivajo in utesnjujejo; v to obdobje sodi npr. drama *Così è (se vi pare)* [Tako je (če se vam zdi)] (1917). Resnično prelomnico v razvoju Pirandellove dramatike pa pomeni obdobje metateatra, tj. gledališča, ki uprizarja, kako gledališče uprizarja eno od mnogih možnih upodobitev resnice (Angelini 1981, 46–47). Temeljna Pirandellova gledališka dela so tista, v katerih je obnovil formulo igre v igri in pri katerih je v središče postavljena metafora življenja kot gledališča – trilogijo gledališča v gledališču tvorijo *Sei personaggi in cerca d'autore* [Šest oseb išče avtorja] (1921), ki šteje za temeljno delo modernistične dramatike oziroma eksperimentalnega gledališča in je eno Pirandellovih najbolj uprizarjenih del, *Ciascuno a suo modo* [Vsak po svoje] (1924) in *Questa sera si recita a soggetto* [Nocoj bomo improvizirali] (1930). V zadnjem (nadrealističnem) obdobju Pirandellovega dramskega ustvarjanja so med drugim nastala dela, v katerih je dogajanje umeščeno v svet sanj in ki jih zaznamujeta avtorjev umik od družbe in težnja k idealiziranju narave; v t. i. gledališče mitov sodi Pirandellovo (nedokončano) dramsko delo *I giganti della montagna* [Velikani z gore] (1937).

2 Pregled prevodov

Bibliografije slovenskih prevodov Pirandellovih del (tudi časopisnih, antoloških ipd.), uprizoritev ter literature o Pirandellu v slovenščini so doslej predstavili Nataša Calzi (1976), Jože Munda (1978), Svetlana Tratnik (1978) in Tatjana Tul-Križaj (1996); gl. tudi Breclj (2000) za knjižne in rokopisne prevode.

Slovenski knjižni prevodi Pirandellove proze vključujejo vsa njegova ključna dela. Roman *Il fu Mattia Pascal* je izšel leta 1943 v prevodu Božidarja Borka z naslovom *Pokojni Matija Pascal*, ki ga je izdala Narodna tiskarna v Ljubljani, in ponovno leta 1977 v prevodu Nika Koširja kot *Rajnki Matija Paskal* v ugledni zbirki *Sto romanov* Cankarjeve založbe (ponatis 1989; leta 2004 ga je ponovno izdalo Delo v zbirki *Vrhunci stoletja*). Iz leta 1965 je prevod romana *Izmena*, ki ga je prevedel Albert Širok, izdala pa Prešernova družba v Ljubljani. V izbor Pirandellovih del *Iluzija in resničnost*, ki je izšel v zbirki *Nobelovci* Cankarjeve založbe v Ljubljani leta 1978 v prevodu Janka Modra, sta vključena roman *Eden, nobeden in stotisoč* ter *Izbor novel*. Knjižne izdaje Pirandellovih proznih del vključujejo še izbore novel, ki so izšli pod naslovom *Vrtnica* v prevodu Silvestra Škerla (1952, Slovenski knjižni zavod v Ljubljani), *Pasja zvestoba* v prevodu Nedeljke Pirjevec (1981, Mladinska knjiga v Ljubljani) in *Mož s kovčkom* v prevodu Tee Štoka (2010, Študentska založba v Ljubljani; 2012 izdaja v Braillovi pisavi, 2020 e-izdaja).

V sistemu COBISS je zajetih devetnajst Pirandellovih dramskih del v slovenskem jeziku, od teh sta bili dve večkrat prevedeni, in sicer *Henrik IV.* (prev. Silvester Škerl, 1926; prir. Mojca Jan Zoran, 1933; prev. Srečko Fišer, 2010) ter *Šest oseb išče avtorja* (prev. Ivo Šorli, 1924 in 1954; Janko Moder, 1978; Srečko Fišer, 1984; prir. Mario Uršič, 2001), tri so kategorizirana kot radijske igre (*Kot me ti hočeš*, prev. Dušan Gorše, 1993; *Človek s cvetom v ustih*, prev. Tita Simoniti, 1993; in *Henrik IV.*, prir. Mojca Jan Zoran, 1993), le trije prevodi pa so doživeli knjižno izdajo: Modrov prevod dela *Šest oseb išče avtorja* v zbirki *Nobelovci* leta 1978, Fišerjev prevod iste drame v založbi Primorskega dramskega gledališča leta 1984 in Fišerjev prevod drame *Henrik IV.* v zbirki *Klasje* leta 2010 ter v elektronski različici Beletrine zbirke *e-Klasje* leta 2014.

Seznam prevedenih Pirandellovih dramskih del dopolnjuje digitalna baza uprizoritev Slovenskega gledališkega inštituta. Med tridesetimi uprizorjenimi Pirandellovimi deli so navedeni še štirje prevodi, ki jih v COBISS-u ni, in sicer *Patent*, *Čepica s kraguljčki* (obe deli je prevedel Rado Rauber), *Cecè* (prev. Tita Simoniti) in *Kot me ti hočeš* (prev. Srečko Fišer). Podatka, kje so ti prevodi hranjeni, ni. Z izjemo že omenjenih knjižnih izdaj slovenski prevodi Pirandellovih dram obstajajo le v obliki tipkopisov, ki jih v posameznih izvodih hranijo NUK, Narodna in študijska knjižnica v Trstu, knjižnica AGRFT ter Slovenski gledališki inštitut in so zaradi tega bralcem težje dostopni.

Glede na pomen, ki so ga Pirandellova dela imela za razvoj sodobnega gledališča, in glede na to, da že od leta 1924 ciklično gostujejo na slovenskih odrih ter ostajajo relevantna tudi sto let po prvi uprizoritvi (drama *Šest oseb išče avtorja* je bila nazadnje uprizorjena leta 2020 v SNG Nova Gorica), se zdi nenavadno, da v Sloveniji ni interesa za izdajo drugih Pirandellovih dramskih del, morda celo v obliki zbirke *Maschere nude* [Gole maske], ki jo je zasnoval avtor sam. Poudariti velja tudi, da je Pirandello svoja dramska dela predvidel tako za zasebno branje kot za uprizarjanje (Bassnett 1998, 101), kar se kaže tudi v dovršenosti didaskalij, ki ne zajemajo le odrskih napotkov, temveč avtor skoznje usmerja bralca k razumevanju dramskega dogajanja. Didaskalije, ki jih sicer pri uprizoritvi nadomestijo drugi elementi, so torej pomemben sestavni del Pirandellovih dramskih besedil, ki ostaja slovenskim bralcem neznan. V slovenski prevodni književnosti prav tako manjkajo Pirandellova pesniška dela.

3 Predstavitev prevajalcev

Pirandellova dela so prevajali (in jih prevajajo) ugledni slovenski prevajalci. Med prevajalci knjižnih izdaj lahko omenimo Božidarja Borka, Nika Koširja, Alberta Široka, Janka Modra, Silvestra Škerla, Nedeljko Pirjevec, Srečka Fišerja in Teo Štoka, med prevajalci zgodnjih slovenskih uprizoritev Pirandellovih dramskih del pa velja izpostaviti še Iva Šorlija in Smiljana Samca. Od prevajalcev so tu predstavljeni le tisti, ki nimajo svojih predstavitev med profili vidnejših prevajalcev.

Niko Košir (1919–2000) je bil predavatelj italijanske književnosti na Filozofski fakulteti v Ljubljani, pisatelj ter pomemben prevajalec iz španščine, francoščine in italijanščine – poleg Pirandella je prevedel npr. dela Giovannija Boccaccia, Niccoloja Machiavellija in Giovannija Verga (Božič 2020a). Nedeljka Pirjevec (1932–2003) je bila gledališka igralka in prevajalka predvsem iz italijanščine: prevajala je radijske in televizijske igre, njeni knjižni prevodi pa vključujejo poleg Pirandella še npr. *Rimske zgodbe* Alberta Moravie (Marušič 2013). Tea Štoka (1964), bibliotekarka, romanistka, literarna kritičarka, prevaja iz italijanščine in vanjo: iz italijanščine je prevedla npr. pravlјice Itala Calvina, s katerim se je ukvarjala tudi znanstveno, v italijanščino pa poezijo Aleša Debeljaka (Bonin 2020). Ivo Šorli (1877–1958), notar, pesnik in pisatelj, sopotnik moderne z naturalističnimi značilnostmi, je bil tudi prevajalec francoskih, španskih, ameriških in italijanskih del, med katerimi prevladujejo libreti in gledališka dela (Božič 2020b). Smiljan Samec (1912–1995), dramaturg, književnik in prevajalec, je bil več let upravnik SNG v Ljubljani; kot prevajalec se je posvetil predvsem glasbenim (opernim) in gledališkim delom: med drugim je prevedel librete pomembnih del italijanskih skladateljev, kot so Pietro Mascagni, Giacomo Puccini, Giuseppe Verdi in Gioachino Rossini (prevedel pa je tudi *Pisma iz ječe* Antonia Gramscija; brez avtorja 1960).

4 Predstavitev posebnosti posameznih prevodov

Prevodna refleksija Pirandellovih del se osredotoča predvsem na dramatiko, najbolj poglobljene ugotovitve v tem oziru pa prinašata študiji Jerneje Umer Kljun (2010, 2013) o prevodih Pirandellove drame *Šest oseb išče avtorja*, v katerih prevodno analizira in primerja Šorlijev (1942), Modrov (1978) in Fišerjev (1985) prevod drame *Šest oseb išče avtorja* ter Uršičevo priredbo Fišerjevega prevoda (2001). Šorlijev prevod zaznamujejo številne prevodne napake, nenamerni pomenski premiki, kalki in dobessedni prevodi. Moder se je pri prevajanju zgledoval po Šorlijevem prevodu, na kar opozarjajo enake rešitve in napake; prevod je predelal, zaradi predelav pa se besedilo zdi še bolj zahtevno od izvirnika in se ponekod pomensko zelo oddaljuje od njega. Fišerjev prevod Pirandellov slog poenostavlja (v skladu z načelom pogovornosti), pomen izvirnika približuje bralcu oz. gledalcu, a vsebinsko ostaja zvest izvirniku. Mario Uršič z globokimi posegi na različnih ravneh besedila ustvarja samosvojo interpretacijo drame, z ohranjenim ogrodjem, a brez večplastnega Pirandellovega humorizma (Umer Kljun 2013, 76–77). Isabel Devetak (2016) je analizirala prevajanje italijanskega prihodnjika in predprihodnjika v Koširjevem prevodu *Rajnki Matija Paskal* in ugotovila, da slovenske prevodne ustreznicice ohranjajo izhodiščno časovnostno ali modalnostno perspektivo.

V odzivih na gledališke predstave se najde nekaj jezikovnih ocen prevodov. Blago kritično pripombo na jezik Šorlijevega prevoda *Šest oseb išče avtorja* (1924) je napisal Miljutin Zarnik v *Slovenskem narodu*, ki pa je bolj kritiziral Škerlov »slovnichen in papirnat« prevod *Henrika IV.* (1926; Calzi 1976, 8, 12–13; Tul-Križaj 1996, 4). Fišerjev prevod drame *Šest oseb išče avtorja* leta 1985 naj bi bil deležen pohval (Tul-Križaj 1996, 24). V zvezi s prevodi Pirandellove proze lahko omenimo še Modrov prispevek v Borkovem zborniku, v katerem Moder omeni, da so bili ob Borkovem prevodu *Pokojnega Matija Pascala* med študenti na Oddelku za romanistiko izraženi pomisleki in da naj bi bila njegova prevajalska tehnika tedaj že presežena, zaradi česar njegov prevod romana ni bil vključen v zbirko *Nobelovci* (Moder 1996, 46–48). Širokova *Izmena*, Modrova *Iluzija in resničnost* ali Koširjev *Rajnki Matija Paskal* naj ne bi vzbudili pozornosti s prevodnega vidika (Tul-Križaj 1996, 13, 21).

5 Recepcija

Analizi recepcije Pirandella na Slovenskem se posvečajo predvsem diplomska in magistrska dela. Najbolj obsežen tovrstni kritični pretres prinaša diplomsko delo *La fortuna di Pirandello in Slovenia (1924–1993)* [Pirandellova recepcija v Sloveniji (1924–1993)] Tatjane Tul-Križaj (1996), medtem ko se Nataša Calzi (1976) in Svetlana Tratnik (1978) omejitata na obdobji 1920–1940 oz. 1940–1976 (predvsem gre za recepcijo gledaliških del). Nataša Gaši (2016) pa analizira Pirandellov vpliv na jugoslovansko dramatiko.

Med deli o Pirandellu na Slovenskem prevladujejo sestavki ob gledaliških uprizoritvah: ocene, ki jim sledijo avtorjevi portreti in predstavitve njegove književnosti (tudi priprav na predstave) v gledaliških listih, spomini ustvarjalcev in pogovori z njimi, napovedne predstavitve uprizoritev ter ostala povezana dela. Manj je samostojnih problemskih obravnav Pirandellovih del: v zadnjem času npr. Morana Čale (2007) piše o odvisnosti med pripovedovanjem in oblikovanjem osebne identitete pri Pirandellu in Krleži, Irena Prosenč (2020) o igri pogledov v Pirandellovih novelah; problemske so tudi spremne besede v izdajah prevodov, npr. Štoka (2010); tem je sorodnih nekaj diplomskih in magistrskih del. Prevodno-receptijska dela so relativno redka (gl. prejšnji razdelek). Nazadnje lahko omenimo še samostojne predstavitve Pirandella in njegovih del v časopisju, npr. ob Nobelovi nagradi leta 1934, ob smrti leta 1936 in ob zanimivi najdbi iz korespondence leta 1997.

Shematske bibliografske preglede Pirandellovih prevodov in študij o Pirandellu v slovenščini najdemo v nekaj delih: pregled kritičnih prispevkov v letih 1924–1939 in 1941–1977 imata Nataša Calzi (1976, 44–47) in Svetlana Tratnik (1978, 40–41); stanje do 1978 (prevodi, uprizoritve, literatura) predstavlja Jože Munda (1978, 472–477), stanje do 1993 (knjižni prevodi, časopisni in drugi prevodi, uprizoritve, kritični prispevki) pa Tatjana Tul-Križaj (1996, 33–43). Nataša Gaši (2016, 150–151) navaja uprizoritve Pirandellovih del v slovenskih gledališčih do leta 2010.

Nataša Calzi (1976, 38–40) ugotavlja, da so slovenski članki o Pirandellu do 1940 razmeroma omejenega pomena (navajajo, da je Pirandello gledališka moda, kažejo na nerazumevanje ali nepoznavanje avtorjevih del), bolj tehtni pa sta prevedeni razpravi *Novi italijanski teater* italijanskega filozofa in gledališkega kritika Adriana Tilgherja v prevodu pisatelja Ivana Grudna v *Domu in svetu* leta 1926 ter *Crémieux o Pirandellu* francoskega literarnega kritika Benjamina Crémieuxa v prevodu igralca Petra Donata v reviji *Modra ptica* leta 1934. Članki ob podelitvi Nobelove nagrade negativno vrednotijo Pirandella, a so hkrati vsebinsko šibki. Slovenska kritika do 1940 vidi šibkost Pirandellovih del v njegovih ključnih značilnostih. Po 1940 pride do postopnega pozitivnega vrednotenja Pirandella, tudi pod vplivom tujih avtorjev. S številnimi uprizoritvami Pirandello zaživi, kritiki se navdušujejo nad njim, ga vrednotijo pozitivno ali deloma pozitivno, redki, npr. Josip Vidmar, ga zavračajo (Tratnik 1976, 39).

Tatjana Tul-Križaj (1996) recepcijo Pirandella na Slovenskem v letih 1924–1993 deli na tri obdobja. V prvem obdobju (1924–1943), ki ga zaznamujejo izid *Pokojnega Matija Pascala* in uprizoritve skoraj vseh pomembnih Pirandellovih dramskih del, tj. *Šest oseb išče avtorja*, *Henrik IV.*, *Kaj je resnica* in *Nocoj bomo improvizirali* v režiji najbolj znanih režiserjev časa (Osipa Šesta, Cirila Debevca in Bojana Stupice), je najprej veliko navdušenje, ob Nobelovi nagradi pa sledi neodobravanje – kritiki menijo, da so Pirandellova dela samo minljiv pojav, ki ga je spodbudila kriza po prvi vojni. V kritiki tega časa – izjema je pronicljiv pogled Janka Lavrina – njegovo delo označujejo z nerazumljenimi

stereotipnimi oznakami, kot so metafizika, relativizem, oblika-življenje, ekspresionizem, humorizem in pirandellizem (Tul-Križaj 1996, 9). V drugem obdobju (1952–1977) slovenska kritika poudarja Pirandellov pomen za moderno gledališče – Pirandello velja za predhodnika avantgardnega gledališča, gledališča absurda in eksistencializma, izpostavljena je njegova dramaturška tehnika, o čemer pišeta npr. teatrolog Vladimir Kralj in literarni zgodovinar Mirko Jurak.

V času po vojni obstaja zmeda glede moralnega vidika in sporočila Pirandellovih del, docela ni razumljena niti njihova moderna zgradba. Pirandellova ideologija naj bi stremela k metafizičnemu, h končni ureditvi, a ravno v svojem udejanjenju sproži krizo ideologije življenja in globine kot nečesa pozitivnega (Tul-Križaj 1996, 16–17). V tretjem obdobju (1977–1993) je najprej izpostavljena poglobljena obravnava Jaše Zlobca, ki v Pirandellovem opusu izpostavi koncepta življenje-oblika in humorizem, kontekstualizira interpretacijo *Rajnkega Matije Paskala* in analizira Pirandellovo podporo fašizma. Sledijo odzivi na zbirko *Pasja zvestoba*, pri katerih Tatjana Tul-Križaj izpostavlja obravnave t. i. odprte oblike (ki zrcali fragmentarnost sveta), distance do pripovedi, avtorjeve samorefleksije, ki ne nadzoruje več metafizične realnosti; kritiki Pirandella obravnavajo npr. s stališča sociologije, lacanovske teorije, Heideggerjeve filozofije. Nove uprizoritve poudarjajo do tedaj še neizpostavljene značilnosti: ironični posmeh lažni morali, konformističnim vrednotam, odnos skupnosti do drugačnega, izključenega. Pirandello je aktualiziran v smeri manj resnega (grotesknega, ironičnega); odkrivajo se nove eksperimentalne možnosti za gledališče. V tem času se lahko govori o večji interpretativni svobodi (metodološkem pluralizmu) in bolj subjektivnem branju (Tul-Križaj 1996, 27–28). Recepcija Pirandella po letu 1993 še čaka na obravnavo.

Nataša Gaši (2016, 96–108) vidi vpliv Pirandella na slovensko književnost v novelah *Kantata o zagonetnem vozlu* Vladimirja Bartola, ki po tematiki spominja na Pirandellovo novelo *Pretesni frak*, ali *Sreča* Cirila Kosmača, ki »čisto po pirandellovsko« obravnava to občutje. Najbolj neposreden vpliv zazna v igri *Kriminalna zgodba* Jožeta Javorška, v kateri avtor relativizira resničnost, ko prikaže konflikt med avtorjem in njegovo – materializirano – literarno osebo.

6 Seznam sorodnih poglavij

Prevajanje v Italiji in zamejske založbe / Literarno prevodne izmenjave z italijanščino / Pomembne prevodne knjižne zbirke po drugi svetovni vojni / Božidar Borko / Silvester Škerl / Janko Moder / Srečko Fišer

Bibliografija

- Angelini, Franca. 1981. *Il teatro del Novecento da Pirandello a Fo*. Bari: Laterza & Figli.
- Bassnett, Susan. 1998. »Still Trapped in the Labyrinth.« V *Constructing Cultures: Essays on Literary Translation*, uredila Susan Bassnett in André Lefever, 90–108. Clevedon: Multilingual Matters.
- Bonin, Urška. 2020. »Štoka, Tea (1964–).« *Obrazi slovenskih pokrajin*. Zadnjič posodobljeno 28. 7. 2020. <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/stoka-tea/>.
- Božič, Miran Lola. 2020a. »Košir, Niko (1919–2000).« *Obrazi slovenskih pokrajin*. Zadnjič posodobljeno 22. 4. 2020. <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/kosir-niko/>.
- Božič, Miran Lola. 2020b. »Šorli, Ivo (1877–1958).« *Obrazi slovenskih pokrajin*. Zadnjič posodobljeno 29. 1. 2021. <https://www.obrazislovenskihpokrajin.si/oseba/sorli-ivo/>.
- Breclj, Marijan. 2000. *Štiri stoletja in pol prevajanja italijanskih del v slovenščino 1555–2000*. Nova Gorica: Goriška knjižnica Franceta Bevka.
- Brez avtorja. 1960. »Samec, Smiljan (1912–1995).« V *Slovenski biografski leksikon: 9. zv. Raab – Schmid*, uredil Alfonz Gspan. Ljubljana: Založba ZRC, ZRC SAZU. Dostop 28. 5. 2022. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi534618/#slovenski-biografski-leksikon>.
- Calzi, Nataša. 1976. »Luigi Pirandello v slovenski publicistiki med leti 1920–1976.« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Čale, Morana. 2007. »Idem proti ipse: performativ pripovedne identitete v Na robu pameti in v Eden, nobeden ali stotisoč.« *Primerjalna književnost* 30, št. 1: 121–136.
- Devetak, Isabel. 2016. »Prevajanje prihodnjika in predprihodnjika iz italijanščine v slovenščino na primeru romana Il fu Mattia Pascal (Rajni Matija Paskal) Luigija Pirandella.« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Gaši, Nataša. 2016. »Pirandello in dramatika v nekdanji Jugoslaviji.« Magistrsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Marušič, Branko. 2013. »Pirjevec, Nedeljka (1932–2003).« *Slovenska biografija*. Dostop 28. 5. 2022. <http://www.slovenska-biografija.si/oseba/sbi1013420/#primorski-slovenski-biografski-leksikon>.
- Moder, Janko. 1978. »Spremna beseda o avtorju.« V *Iluzija in resničnost. Izbor del Luigija Pirandella*, izbral in prevedel Janko Moder, 449–471. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Moder, Janko. 1996. »Srečanja in srečevanja z Božidarjem Borkom.« V *Borkov zbornik*, uredila Marko Jesenšek in Viktor Vrbnjak, 37–49. Maribor: Slavistično društvo.
- Munda, Jože. 1978. »Pirandello pri nas.« V *Iluzija in resničnost. Izbor del Luigija Pirandella*, izbral in prevedel Janko Moder, 472–477. Ljubljana: Cankarjeva založba.
- Prosenc, Irena. 2020. »Lo sguardo del personaggio, lo sguardo sul personaggio in Scialle nero e La vita nuda.« V *Iconografie pirandelliane: immagini e cultura visiva nell'opera di Luigi Pirandello*, uredila Bart Van Den Bossche in Bart Dreesen, 141–157. Oxford: Peter Lang.
- Segre, Cesare in Clelia Martignoni. 1996. *Guida alla letteratura italiana 3. Dall'unità d'Italia a oggi*. Milano: Edizioni scolastiche Bruno Mondadori.

- Štoka, Tea. 2010. »Mož s kovčkom v labirintu odmika in mask.« V *Mož s kovčkom. Izbor novel* Luigija Pirandella, prevedla Tea Štoka, 604–616. Ljubljana: Študentska založba.
- Umer Kljun, Jerneja. 2010. »Šest oseb išče prevajalca ali Prek prevoda na slovenske odre.« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Umer Kljun, Jerneja. 2013. »Šest oseb išče prevajalca. Primerjalna analiza treh prevodov in priredbe Pirandellove drame Šest oseb išče avtorja.« *Hieronymus* 7, št. 1–2: 63–79.
- Tratnik, Svetlana. »Pirandellova dramatika v slovenski publicistiki med leti 1940–1976.« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Tul-Križaj, Tatjana. 1996. »La fortuna di Pirandello in Slovenia (1924–1993).« Diplomsko delo, Univerza v Ljubljani.
- Whitfield, John Humphreys. 2022. »Luigi Pirandello.« *Encyclopedia Britannica*. Zadnja posodobitev 24. 6. 2022. <https://www.britannica.com/biography/Luigi-Pirandello>.
- Zlobec, Jaša. 2004. »Luigi Pirandello in njegov Matija Paskal.« V Luigi Pirandello, *Rajniki Matija Paskal*, prevedel Niko Košir. Ljubljana: Delo.

POVZETEK

Poglavje obravnava slovenske prevode in recepcijo del Luigija Pirandella (1867–1936), enega najpomembnejših italijanskih književnikov prve polovice 20. stoletja, ki je za izjemno svojo ustvarjalnost leta 1934 prejel Nobelovo nagrado za književnost. Po uvodni predstavitvi avtorja in njegove ustvarjalnosti (pomemben je kot romanopisec, novelist, predvsem pa dramatik) sledi pregled Pirandellovih slovenskih prevodov in prevajalcev. Slovenski prevodi vključujejo Pirandellova ključna prozna dela, npr. roman *Rajniki Matija Paskal* in izbore novel, ter dramska dela, npr. *Henrik IV.* in *Šest oseb išče avtorja*, medtem ko Pirandellova poezija v slovenščino ni bila prevedena. Pirandellova dela so v slovenščino prevajali pomembni prevajalci, med drugimi Božidar Borko, Niko Košir, Janko Moder, Silvester Škerl in Srečko Fišer. Podrobne prevodoslovne obravnave so bili deležni predvsem prevodi Pirandellove drame *Šest oseb išče avtorja*: prevod Iva Šorlija (1942) je dokaj pomanjkljiv; na njem temelji predelani prevod Janka Modra (1978), ki kaže podobne napake in se ponekod zelo oddaljuje od izvornika; prevod Srečka Fišerja (1985) poenostavlja izhodiščne slogovne značilnosti, a je vsebinsko blizu izvorniku; besedilo Maria Uršiča (2001) pa je priredba na osnovi Fišerjevega prevoda. Do srede 20. stoletja je bila slovenska recepcija Pirandellovih del precej površna, v nadaljevanju pa postane bolj poglobljena in izčrpana. Vpliv Pirandellovih del na slovensko književnost je mogoče opaziti v nekaterih delih Vladimirja Bartola in Cirila Kosmača, bolj neposreden vpliv pa je zaznati v igri *Kriminalna zgodba* Jožeta Javorška.

ABSTRACT

The chapter analyses Slovene translations and reception of the works of Luigi Pirandello (1867–1936), one of the most important Italian authors in the first half of the 20th century, who was awarded the 1934 Nobel Prize in Literature. An introductory presentation of the author and his works (Pirandello is important as a novelist, a short story writer, and – foremost – as a dramatist) is followed by an overview of Pirandello's Slovene translations and translators. Slovene translations of Pirandello's works include his most important prose works, e.g., the novel *Il fu Mattia Pascal* [The Late Mattia Pascal] and different selections of his short stories, and plays, e.g., *Enrico IV* [Henry IV] and *Sei personaggi in cerca d'autore* [Six Characters in Search of an Author]; Pirandello's poetry, on the other hand, has not been translated into Slovene. Pirandello's works have been translated into Slovene by important Slovene translators, such as Božidar Borko, Niko Košir, Janko Moder, Silvester Škerl, and Srečko Fišer. A detailed translation analysis of Pirandello's Slovene translations can be found in the case of his play *Sei personaggi in cerca d'autore*: Ivo Šorli's translation (1942) is relatively inadequate; the translation by Janko Moder (1978) is based on Šorli's translation – it shows similar mistakes and it sometimes differs significantly from the source text; Srečko Fišer's translation (1985) simplifies the source text's stylistic features, but its content is kept close to the original; Mario Uršič's text (2001) is an adaptation of Fišer's translation. Until the middle of the 20th century, the Slovene reception of Pirandello's works was relatively superficial, but it became more thorough and comprehensive in the following years. The influence of Pirandello's works on Slovene literature can be seen in some works by Vladimir Bartol and Ciril Kosmač, a more direct influence can be noticed in the play *Kriminalna zgodba* [Criminal Story] by Jože Javoršek.